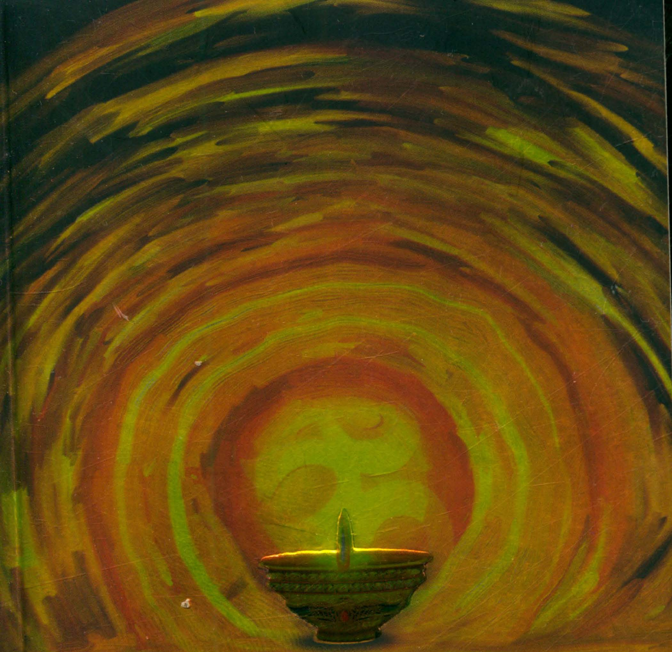

उपदेशपदोपनिषद्

पदं
यत् परमं
पदम्

याकिनीमहत्तरासूनु-भवविरहाङ्क-आचार्यवर्य-
श्रीहरिभद्रसूरिवरविरचित-उपदेशपदमहाग्रन्थस्य
सारसञ्चयरूपा

उपदेशपदोपनिषद्

• सञ्चयनम् •

स्वाध्यायामृतनिमग्नाः **प.पू.आ.श्रीगुणानन्दसूरयः**

• सम्पादनम् •

प्राचीनश्रुतोद्धारक

प.पू.आ.श्रीहेमचन्द्रसूरीश्वरशिष्याः

प.पू.आ.श्रीकल्याणबोधिसूरयः

प्रकाशकः

श्री जिनशासन आराधना ट्रस्ट

મૂળ ગ્રંથ : **ઉપદેશપદમહાગ્રન્થ**

મૂળ ગ્રંથકાર : યાકિનીમહત્તરાસૂનુ ૧૪૪૪
ગ્રંથ રચયિતા
પ.પૂ.આચાર્યવર્ય શ્રીહરિભદ્રસૂરિ મહારાજા

સારસંચય : **ઉપદેશપદોપનિષદ્**

સંચય : **પ.પૂ.આ.શ્રી ગુણાનન્દસૂરીશ્વરજી મહારાજા**

સંપાદન : પ્રાચીનશ્રુતોદ્ધારક પ.પૂ.આ.શ્રી
હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાના
શિષ્ય પ.પૂ.આ.શ્રી
કલ્યાણબોધિસૂરીશ્વરજી મહારાજા

પુનર્લેખન : મુનિરાજશ્રી રાજપ્રેમ વિજયજી મ.સા.

વિ. સં. ૨૦૬૮ • વી. સં. ૨૫૩૮ • સને ૨૦૧૨

• પ્રથમ આવૃત્તિ, પ્રતિ : ૫૦૦ •

No Copyright. • Reproduction Welcome.

❀ પ્રાપ્તિસ્થાન ❀

1) શ્રી અક્ષયભાઈ શાહ

506, પદ્મ એપાર્ટ., જૈન દેરાસર સામે, સર્વોદયનગર,
મુલુંડ (પ.), મુંબઈ-400 080. મો.: 9594555505
Email : jinshasan108@gmail.com

2) શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ સંઘવી

6-બી, અશોકા કોમ્પલેક્સ, જનતા અસ્પતાલ પાસે,
પાટણ (ઉ.ગુ.) ફોન : 9909468572

3) મલ્ટી ગ્રાફિક્સ

18, Vardhaman Bldg., 3rd Floor, Khotachi Wadi,
Prarthana Samaj, V. P. Road, Mumbai – 4.
Ph.: 23873222 / 23884222.
E-mail : support@multygraphics.com

પ્રસ્તુત પ્રકાશન જ્ઞાનનિધિમાંથી થયેલ છે. માટે ગૃહસ્થો જ્ઞાનનિધિમાં તેનું મૂલ્ય અર્પણ કરીને માલિકી કરી શકશે.

Website : www.divineKnowledge.org.in

चरमतीर्थपतिः करुणासागरः श्रीमहावीरस्वामी

અનરાધાર અનુગ્રહ

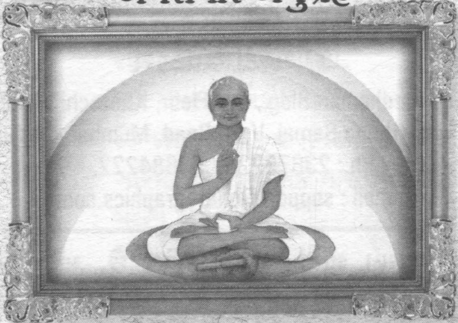

अनन्तलब्धिनिधानः श्रीगौतमस्वामी

पञ्चमगणधरः श्रीसुधर्मास्वामी

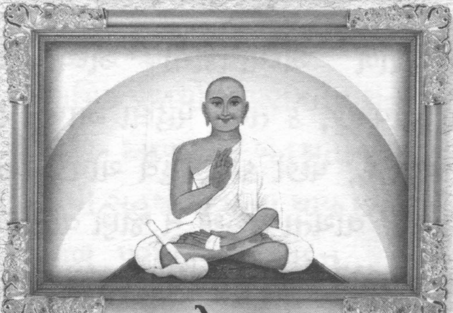

કૃપા વરસે અનરાધાર

સિદ્ધાંતમહોદધિ સુવિશાલગચ્છસર્જક પ. પૂ. આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્વિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજા

વર્ધમાન તપોનિધિ ન્યાયવિશારદ પ. પૂ. આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્વિજય ભુવનભાનુસૂરીશ્વરજી મહારાજા

અજોડ ગુરુસમર્પિત ગુણગણનિધિ પ. પૂ. પંન્યાસપ્રવર
શ્રી પદ્મવિજયજી ગણિવર્ય

સિદ્ધાંત દિવાકર પ. પૂ. ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્વિજય જયઘોષસૂરીશ્વરજી મહારાજા

વૈરાગ્યદેશનાદક્ષ પ. પૂ. આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્વિજય હેમચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજા

णमोत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स
श्री प्रेम-भुवनभानु-पद्म-जयघोष-हेमचन्द्रसूरिभ्यो नमः

પદ

પળમાં જ

આપી શકે છે જે

પરમપદ.

ચાલો,

પામી જઈએ.

- આ. કલ્યાણબોધિસૂરિ

उपदेशपदम् ।

महाभागं **महावीरं** नमिउण उवएसपयं वोच्छं।

लद्धूण माणुसत्तं कहंचि अइदुल्लहं भवसमुद्दे।
सम्मं निउंजिअव्वं कुसलेहि सयावि धम्मंवि।।

कथमपि - प्रकृत्या तनुकषायत्वात्, दानरतित्वात्, मध्यमगुणयुतत्वात्। सर्वकालमेव चारित्रश्रुतधर्मे। अत्रार्थ इयं

अनुमानमुद्रा - ‘जीवो मानुष्यं लब्ध्वा पुनः दुःखेन लप्स्यते’ इति प्रतिज्ञा, अत्र हेतुः - अकृतधर्मत्वेन सति बह्वन्तरायत्वात्। अत्रार्थे दृष्टान्ताः -

चोल्लग-पासग-धन्ने,
जूए रयणे य सुमिणचक्के य।
चम्मजुगे परमाणू
दस दिट्ठंता मणुअलंभे॥

(१) ब्रह्मदत्तचक्रवर्त्तिमित्रस्य ब्राह्मणस्यैकदा चक्रवर्त्तिगृहे प्राप्तभोजनस्य सकलभरतक्षेत्रवास्तव्यराजादिलोकगृहपर्यवसाने

पुनश्चक्रवर्तिगृहे **चोल्लका**परनामभोजनवत्।

(२) चाणक्य**पाशक**वत्।

(३) भरतक्षेत्रसर्व**धान्य**मध्यप्रक्षिप्त-सर्षपप्रस्थपुनर्मीलनवत्।

(४) अष्टाधिकस्तम्भशतोष्टोत्तराश्रि-शताष्टसमर्गलशतवारनिरन्तर**द्यूत**जयवत्।

(५) महाश्रेष्ठिपुत्रनानावणिग्देशवि-क्रीत**रत्न**समाहारवत्।

(६) महाराज्यलाभस्वप्नदर्शनाका-ङ्क्षिकार्पटिकतादृश**स्वप्न**लाभवत्।

(७) मन्त्रिदौहित्रराजसुतसुरेन्द्रदत्ता-
ष्टचक्रारकपरिवर्तान्तरित**राधावेध**वत्।

(८) एकच्छिद्रमह**च्चर्मा**वनद्धमहा-
ह्रदसंभूतकच्छपग्रीवानुप्रवेशोपलब्धपुनस्त-
च्छिद्रलाभवत्।

(९) महासमुद्रमध्ये विघटितपूर्वा-
परान्तविक्षिप्त**युगे** समिला - छिद्रानु-
प्रवेशवत्।

(१०) अनन्तपरमाणुसंघातघटितदेव-
संचूर्णितविभक्तत**त्परमाणु**समाहारजन्यस्तम्भ-
वद् वा।

अज्ञानप्रमाददोषत एकेन्द्रियाणां कायस्थितेर्दीर्घत्वेनोक्तत्वात्, तत्र एकेन्द्रियाणामसङ्ख्याताः, वनस्पतीनां च अनन्ता उत्सर्पिण्यः, सा च श्रुतचारित्रधर्मबाह्यचित्तानामसकृद्दोषासेवनतः, अतः सर्वप्रमादत्यागेन यत्नः कार्यः।

सम्यक्त्वं तु सर्वज्ञाज्ञागमानुसारेण या चैत्यवन्दनादिरूपा प्रवृत्तिश्चेष्टा। सूत्रग्रहणे प्रथमतो यत्नः कार्यः, तद्ग्रहणं च विनयवता कार्यं श्रेणिकवत्।

सूत्रपरिणतिः :- विधिना गुरुविनयेन

कुर्वतो भवति, नान्यथा, मिथ्यात्वज्वरोदये सूत्रमपि दोषमूलम्। एवं च गुरुणापि योग्यानामेव सूत्रोक्तविध्यनुसारतः सूत्रदानं कर्तव्यम्, सिद्धाचार्यवत्। नन्दसुन्दरी-ज्ञातम्।

आसन्नसिद्धेर्लिङ्गम्ः - सर्वत्र सूत्रा-नुसारत उचितत्वेन प्रवृत्तिः, जिने बहुमानः, अन्यथा भगवदाज्ञावितथाचरणेन स्वपर-दुर्गतिः स्यात्। अत एवैतत्तत्त्वानां बोधकः अतिनिपुणबुद्धिसमन्वितः।

बुद्धिभेदाः - औत्पातिकी, वैन-यिकी, कार्मिकी, पारिणामिकी।

(१) **औत्पातिकी** - पूर्वमदृष्ट-अश्रुत-मनसाऽनालोचिततत्क्षणविवक्षित-गृहीतार्था। अव्याहतफलयोगा।

(२) **वैनयिकी** - अतिगुरुकार्यपार-प्रापणसमर्था, त्रिवर्गार्जनपरप्रतिपादनपरक-सूत्रार्थसारा, उभयलोकफलावहा, विनय-समुत्था।

(३) **कर्मजा** - विवक्षितकर्मणि मनसअभिनिवेशपरमार्था, कर्माभ्यासवि-चारविशाला, साधुकारफलवती।

(४) **पारिणामिकी** :- अनुमान-

हेतुदृष्टान्तसाधिका, वयोविपाकपरिणामा, पुण्यमोक्षफलवती, अभ्युदयनिःश्रेयस-साधिका। कुशला बुद्ध्या दूरमपि स्थितं प्रेक्षन्ते, बुद्धिमता पापक्षयादेव कुशल-बुद्धिप्राप्तेः।

एषा बुद्धिस्तु जायते बुद्धिमतां भक्त्या, बहुमानतः, अप्रद्वेषतः, प्रशंसातः।

कल्याणमित्रयोगः - कर्मपरिणा-मात् पुण्यानुबन्धिपुण्यकारकत्वात्, तथा-भव्यत्वात् च। तेषां भव्यानां कल्याण-मित्रयोगात् सर्वत्रोचितप्रवृत्तिसंभवः।

सम्यक्त्वं तु कालस्वभावनियतिपूर्व-कृतपौरूषाणां समासः।

मिथ्यात्वं तु तेषामेवैकान्तेन कारण-त्वाभ्युपगमः। सर्वकार्याणामयमेव कारण-कलापो जनकः, अत एव दैवपुरुषकार-योर्विषयविभाग उपपद्यते। बुद्धियुक्त एवो-पाधिशुद्धं धर्मस्थानमालोचयति, आत्मनो योग्यतामनुबन्धं च जानाति। सम्यक् यथा-विषयज्ञानाद् नारदवत्। तथा च सम्य-गारंभकत्वात् न लाघवं प्राप्नोति, गौरवं च लभते, रोहिणीदृष्टान्तम्, प्रकृष्टफलसाधक-

मनुगमपि निरूपयति-

धर्मस्य स्थानम् - अहिंसा- एषा सार इति सर्वपरित्यागेन एको बालतपस्वी अगीतार्थो वा यतते।

श्रूयतां धर्मसर्वस्वं,
श्रुत्वा चैवावधार्यताम्।
आत्मनः प्रतिकूलानि,
परेषां न समाचरेत्॥

अन्यस्तु आगमत अहिंसास्वरूपं मीमांसते। आगमं च शृणोति गुरूभ्य-स्सकाशाद् विधिना, सर्वज्ञवचनानुसारेण

कुरुते। तत्र **हेतुहिंसा**- 'प्रमत्तयोगात् प्राणव्यपरोपणं हिंसा' इति **हेतुः**।

स्वरूपम् - प्राणव्यपरोपणं, **फलं** तु दुःखमेव हिंसाया इति।

अत आगम एवातिशयेन यत्नं करोति, यतः 'जं आणाए चरणं' इति आधाकर्मादिदानतः सिद्धम्।

शास्त्रम्-अन्तःकरणरत्नस्य शोधकम्, परा मुक्तिदूती। आज्ञाबाह्यं शुद्धमपि दुष्टमेव, आज्ञानिरपेक्षस्याशुद्धपरिणामवत्त्वात्, आज्ञाराधनयाऽशुद्धमपि आधाक-

र्मादिकं शुद्धमेव, आज्ञासापेक्षत्वात्, भगवति बहुमानात्, असद्ग्रहत्यागात्। आज्ञानिरपेक्षस्य तु शुभोऽपि भावो मोहाद् न शुभः पर्यन्तदारूणत्वात्, गलमत्स्य-भवमोचकविषान्नवद् मोहस्य प्रबलत्वे मन्दोऽपि रागादिपरिणामो न शुभः।

(१) **रागः** - **स्नेहरागः** - जनकादि-स्वजनगोचरः।

कामरागः - विप्रियप्रमदादिविषय-साधनगोचरः।

दृष्टिरागः - दर्शनिनां निजनिजदर्शनेषु रागः।

(२) **द्वेषः** - मत्सरः सचित्ताचित्तादिद्रव्यगोचरः

(३) **मोहः** - मिथ्यात्वमोहोदयजातः, गुणवत्प्रज्ञापनीयपुरुष-प्रज्ञापनयाऽपि असाध्यः, मोहस्य प्रबलत्वे राग-द्वेषयोर्मन्दत्वं वस्तुतो न मन्दत्वम्, सन्निपातावस्थागतस्य यथा दुःखपरिणामोऽधिकस्तथैवाज्ञाबाह्यानां रागद्वेषमान्द्याद् उपशमात् किञ्चित्कालं राज्यादिसुख-लाभेऽपि पापानुबन्धिपुण्यवशात् पर्यन्त-दारूण एव ब्रह्मदत्तादीनामिव। तौ रागद्वेषौ

पापानुबन्धिसातवेद्यादेर्मिथ्यात्वमोहस्य च बन्धहेतू।

भवान्तरे च तत्पुण्यविपाकेन मोहात् पुण्यकर्मनाशे सति इतो नारकादिदुःख-भाक्। मण्डूकचूर्णकल्पः क्रियाजनितः कर्मक्षयः, भावनातस्तु **तद्भस्मचूर्णवत्**, सुवचनयोगयुक्तसम्यक्क्रियातः क्लेशाना-मपुनर्भावेन नाशः।

माषतुषादीनां तु मार्गानुसारित्वात् शुभौघसंज्ञानयोगात् परिणामः शुभ एव। इदं च **शुभयोगसंज्ञानम्**- तथाहि रौद्रः

खलु संसारः, पञ्चनमस्कारविधिदानं, शक्त्यनुरूपाहिंसा, इन्द्रिय-कषायविजय-रूपः शुद्धो धर्म अस्य संसारस्य क्षयहेतुः, तन्निवृत्तिकारित्वात्।

स शुद्धधर्मः परमार्थतो गुरुकुलवासे सति भवति,गुरोराज्ञां पालयन्नेव सर्वं कुरुते। एकाकिमोचनेऽपि गुरुकुलवासप्रवृत्तां सामाचारीं सर्वामनुतिष्ठते।

चन्द्रगुप्तस्य यथा चाणक्ये न सर्वथा विभ्रमः, ततोऽपि अधिको विश्वासो गुरौ विजृम्भते। अन्यत्रापि जीवादौ विषये-

ऽविभ्रम एवात्यन्ततत्त्वजिज्ञासावतोऽपि तत्त्वविपर्यासहेतूनामत्राभावात्, अनन्तानु-बन्धिमिथ्यात्वक्षयोपशमात्।

विपर्यय एव महान् दोषः, न अनध्य-वसायसंशयौ, विपर्ययादेवासत्प्रवृत्तिः, ततः सर्वानर्थम्।

चारित्रलक्षणम्

मग्गाणुसारी सड्ढो,
पण्णवणिज्जो कियापरो चेव।
गुणरागी सक्कारंभसंगओ
जो तमाहु मुणिं॥१९॥

एयं च अत्थि लक्खणमिमस्स
निस्सेसमेव धन्नस्स।
तह गुरुआणासंपाडणं उ
गमगं इहं लिंगं॥२००॥

साधुसामाचारीपालनरूपगुर्वाज्ञासंपादकत्वात्।

सति सामर्थ्य उचितप्रवृत्त्या यतनीयम्। अन्यथा दोषसंभवः, आर्यमहागिरिवत्। एवं च सुपरिशुद्धाऽऽज्ञाराधना स्तोकाऽपि परिपूर्णाया हेतुः। संस्तारकपरावर्तम्, अभिग्रहः, विहारप्रतिमा, एवं

चाज्ञापरतन्त्रैर्बीजाधानं कर्तव्यम्, जिनेषु कुशलं चित्तमित्यादि।

बीजं स्तोकमपि अनघम्, कर्मोपशमात्, सद्धर्मानुगतत्वात्, उपाधिशुद्धत्वात्, प्रणिधानादिसहितम्, तद्धर्मबीजमनाख्येयम्, शुद्धभावानामनुभवसिद्धम्, भवक्षयकरम्, तस्माद् ओघतो वीतरागवचने बहुमानः कार्यः। आज्ञया प्रवृत्तौ अपि न तादृशबुद्ध्यभावेन कार्यं साधयति, तादृशवैयावृत्यकारिअनिपुणबुद्धिगम्यवत्।

निपुणमतिस्तु एवं विभावयति-

पुरिसं तस्सुवयारं,
अवयारं वऽप्पणो य णाऊणं।
कुज्जा वेयावडियं,
आणं काउं निरासंसो।।२३७।।

शुद्धाऽऽज्ञाबहुमानात् पुण्यानुबन्धिपुण्यरूपं विशिष्टं फलं, निरनुबन्धाशुभकर्मरूपं च। तथा चाचार्यवचनम्-

भावणाबहुमाणाओ,
सत्तिओ सुकिरिआपवित्ति वा।
नियमेण चिय इहरा,
ण तओ सुद्धो त्ति इट्ठा सा।।२३९।।

एईए उ विसिट्ठं,

सुवन्नघडतुल्लमिह फलं नेयं।

अणुबन्धजुयं संपुन्न -

हेउओ सम्ममवसेयं॥२४०॥

दया भूतेषु वैराग्यं

विधिवत्गुरुपूजनम्।

विशुद्धा शीलवृत्तिश्च,

पुण्यं पुण्यानुबन्ध्यदः॥

आज्ञाबहुमानशून्यानां क्रियामात्रं तु अन्यापेक्षं भवति न तु गुरुलाघवादिज्ञानेन, अत एव मृन्मयघटतुल्या सा, तस्मात्स-

र्वप्रयत्नेन परलोके शुद्धो भावः कार्यः। य आज्ञां बहु मन्यते स तीर्थंकरं गुरुं धर्मं हितमर्थं साधयति।

इदं तु आज्ञापारतन्त्र्यं न अभिन्न-ग्रन्थिकानाम्, अनाभोगतः प्रतिस्रोतगामि-नामपि न।

द्रव्याज्ञा - तेषां ग्रन्थिकसत्त्वानां मार्गपतितानां मार्गाभिमुखानाम्।

प्रधाना द्रव्यता - भावाज्ञाकारणी-भूता, गोविन्दवाचकस्येव।

अप्रधाना द्रव्यता - भावाज्ञां प्रति न कारणता, अभव्यानां ग्रन्थिकसत्त्वानां च, अङ्गारमर्दकवत्।

अप्रधानद्रव्याज्ञालिङ्गानि - (१) अभिधेयार्थपर्यालोचनाभावः (२) गुणानुरागो न (३) अपूर्वलाभाद् न विस्मयः (४) न भवभयम् च।

प्रधानद्रव्याज्ञालिङ्गानि - (१) अभिधेयार्थपर्यालोचनम् (२) गुणानुरागः (३) अपूर्वलाभाद् विस्मयः (४) भवभयं च।

भावाज्ञा - सम्यग्दृष्टेः सम्यक्त्वतया नियमात्, प्रशमादिहेतुसद्भावाद् निर्वाण-साधकत्वात् अतिनिपुणमत्या हिताहित-विवेचकत्वात् कृत्ये प्रवर्त्तते। प्रायः कार्यं च साधयति। प्रायोग्रहणं कदाचित् कस्यचित् प्रतिबन्धात्।

स च प्रतिबन्धः - जघन्यः, मध्यमः, उत्कृष्टः। यथाक्रमं कण्टक-ज्वर-दिङ्मोह-समानाः, मेघकुमार - दहनसुर - अर्हद्दत्तज्ञातानि च ज्ञेयानि।

अत एव धर्मबीजं प्राप्य बुद्धिमता-

ऽप्रमत्ततया यत्नः कार्यः। प्रमादोऽष्टविधः, [१]अज्ञान-[२]संशय-[३]विपर्यय-[४]राग-[५]द्वेष-स्मृतिभ्रंश[६]-[७]योगदुष्प्रणिधान-[८]धर्मेऽनादरभेदात्।

धर्मबीजशुद्धेः फलम्- परिशुद्धाज्ञायोगात् प्राय आत्मचिन्तायुक्तानां परत्र बधिरान्धमूकभावापन्नानामतिरौद्रमपि कर्म न फलवद् भवति, तत्प्रकारस्वाभाव्यादेव, व्याधिविशेषवत्, भोजनविशेषवद्वा, परिशुद्धाज्ञायोगात् कर्मणामुपक्रमः, ततो भावारोग्यम्। कर्मणामुपक्रमो वीर्येण, स च

पुरुषकारः। स एवाज्ञायोगः, अत्र ज्ञान-गर्भमन्त्रीदृष्टान्तम्।

दैवपुरुषकारौ च द्वौ अपि सदृशसामर्थ्यौ। यदि ह्येकस्यैव कार्यमायत्तं स्यात् तदा द्वितीयनिष्फलत्वापत्तेः। अथ पुरुषकारसमर्थनम् - न च योग्ये नियमात् प्रतिमादिसंभवः। न च अयोग्यता तल्ल-क्षणाभावात्। अतः पुरुषकारादेव प्रतिमाया भवनम्, एवं पुरुषकारसापेक्षं दैवमपि स्वफलकारणम्।

यदि योग्यतया एव प्रतिमा भवति तत

इयं योग्यता सर्वत्र वर्तते। न चैवं शिष्ट-व्यवहारः। एवं च यदि कर्मैव पुरुष-कारमाक्षिपति ततो न दानादीषु पुण्यादि-भेदः। अथ तत्कर्म मनःसापेक्षं चेत् पुरुष-कारस्येदृशत्वे को दोष ? अत्र च परंपरया कर्मापि तादृशं वाच्यम्। एवं पुरुषकारोऽपि ज्ञेयः।

अतो द्वयोः **परस्परानुवर्तनेन कार्य-कारणभावः**। स च गुणप्रधानभाव एव।

दैवकृतम् - यत्स्तोकेनापि कालेन फलमाक्षिपति। पुण्यसार-प्रथम-अन्त्य-

चक्रिदृष्टान्तानि। दूतदृष्टान्तं च।

पुरुषकारकृतम्- यत्तु प्रभूतेन पुरुषकारेण फलमाक्षिपति। विक्रमसारज्ञातमत्र।

अतो मतिमता शुद्धाज्ञायोगतो धर्मस्थाने तदितरप्रसाधकतया यतनीयम्। धर्मानुष्ठानस्यायं स्वभावो यदुत **तदितरधर्मानुष्ठानमनुबध्नाति**। प्रदीपस्य कार्यान्तरसाधककज्जलनिर्माणवत्।

अयं च **शुद्धाज्ञायोगः** - यथाविध्यनुष्ठात्, सानुबन्धत्वात्, सम्यग्दर्शननिर्मलता भवति। अत एव दूरभव्याभव्यानां तुल्या-

नुष्ठानवत्त्वेऽपि धर्मस्थानस्य विशुद्धिरत एव भवति। शुद्धाज्ञायोगाद् - अध्यात्मम्- ततो विमर्शः चिकीर्षासारः - ततो नियमादनुष्ठानम्।

तादृशाज्ञायोगहेतुः - ग्रन्थिभेदे सति तथाभव्यत्वसंयोगाद् भवति। यथा वेधपरिणामरहिते मणौ न गुणप्रवेशः, तथैवा**भिन्नग्रन्थौ न सूत्रस्याधानं** भवति। तदभावे तस्य श्रुतमप्रधानत्वेन द्रव्यश्रुतम्। तज्ज्ञानस्य विषयप्रतिभासमात्रत्वाद् बालज्ञानवद् हेयोपादेयज्ञानशून्यम्। ग्रन्थिभेदे तु

सत्यपि ज्ञानावरणादिप्रतिबन्धके श्रद्धासद्भावाद् गीतार्थप्रज्ञापनीयत्वाच्च तुच्छमपि **ज्ञानं सम्यगेव, उत्तरत्र परिपूर्ण**लाभात्। याऽपि प्रबलचारित्रकर्मोदयाद् इन्द्रियानुकूलचेष्टारूपाऽसत्प्रवृत्तिर्द्रव्यतो भावतोऽप्रतिबन्धात् **साऽपि मोक्षाऽङ्गम्**, अशुभानुबन्धोच्छेदकत्वात्।

अयं चाशुभानुबन्ध **एव पापः** भवपादपस्य मूलम्, तस्यैव विच्छेदे सम्यग्ज्ञानतो भवपादप उच्छिन्न एव। अयं च रौद्रस्त्यक्तव्यो निन्दादिभिः। प्राप्तसम्यग्दर्श-

नादयोऽपि अत एव हेतोरनन्तसंसारभ्रमणं कुर्वते। एवं च प्रमत्तानां चतुर्दशपूर्वधराणामनन्तकालतयोक्तः संसार उपपद्यते, अस्यैव रौद्रतया। अत एव सर्वदाऽप्रमत्ततया भाव्यम्। साधुप्रद्वेषी क्षुद्रः, चैत्यद्रव्योपभोगी संकाशः, अतिचारयुक्ता अपि तत्फलं भुक्त्वा शुद्धसंयममार्गनिरततया सिद्धाः।

एवं **चाकालप्रयोगे** सति निरर्थकत्वमपकारकत्वं च। अकालस्तु घनमिथ्यात्वकालः। कालस्तु अपुनर्बन्ध-

कादारभ्य।

घनमिथ्यात्वकाले - न परलोकः, न जिनाः, न धर्मः, न शीलं, न अष्टमिका ? (सप्तभ्यो नरकपृथिवीभ्योऽधस्तात्)

कालं तु एनमेव न मन्यते। तथाविधकुशलवैद्यप्रयुक्तसदौषधवत्। न चाकालप्रयोगेऽपि ग्रैवेयकादिसिद्धिरिति वाच्यम्। सदौषधप्रयोगे कथञ्चिद् व्याधिशमः, ततस्तस्यैव प्रबलोदयः। तस्य ज्ञानं न पारमार्थिकं यतः-

सदसदविसेसणाओ

भवहेउजहिच्छोवलंभाओ।

नाणफलाभावाओ

मिच्छादिट्ठिस्स अन्नाणं॥४४॥

न चैवं ऋषिघातेऽपि एकस्याराधनाऽपरस्य तु साधुप्रद्वेषलक्षणदोषलवादनन्तसंसार इति **वाच्यम्**। दोषलवस्य प्रायश्चित्तादिनाऽप्रतिकारे सत्येव तथात्वम्, अपरस्य तु प्रायश्चित्ताचरणेन कृतप्रतिकाराद् न तथात्वमिति। यथा च विषलवमपि अकृतप्रतिकारं मारयति, यथा च

प्रभूतमपि कृतप्रतिकारं विषं न मारयति। अत्र **प्रतिकारसाधनानि** - मन्त्रं, अगदं रत्नानि च। एतेषां सम्यक्प्रयोग एव सिद्धिदायकः। एवं चातिप्रभूतमपि दोषविषं आज्ञैषणीयाभिग्रहान् कृत्वाऽप्रमत्तः साधुस्तत्कर्म निर्जयति। शुभयोगे सति कषायाभावेन तत्कर्मणः क्षिप्रं नाशः।

भावो गुरुक एव तीर्थंकराज्ञारूपसह-कारियोगात्। एतदपेक्षया ऋषिघातादिजन्यं कर्म तुच्छमल्पं च। तथाविधाग्नितृणवत्। अतः शुद्धाज्ञायोगमीमांसा कार्या। भावतो-

ऽन्धो मिथ्यादृष्टिः, दृष्टिरहितत्वात्।

सम्यग्दृष्टिस्तु सज्जाक्षतुल्यः, तस्यैव च सम्यगुत्सर्गादिविवेचकत्वात्, तथा ज्ञानवत्त्वात् - करणे पुनः दृढचारित्रमोह-तीव्रवीर्यान्तरायोदयाद् न तेषां प्रवृत्तिः, श्रीकृष्णश्रेणिकादीनामिव।

एवं चाभिग्रहविशेष एव कर्मविशेष-निर्जराकृद् इति सिद्धम्। जीर्णश्रेष्ठिनो मनोरथ एवाभिग्रहविशेषः, 'यदि प्रविशति तदा भिक्षां ददामि' इत्येवंरूपः। एवं च मनोरथविशेषात् कार्यसिद्धेः, तथाविध-

भ्रातृद्वयवत्। एवं च धर्मानुष्ठानेषु बुधजनेनाविराधनया यत्नः कार्यः। न तु क्रोधादिसङ्क्लिष्टे धर्मानुष्ठाने।

(१) **अक्षमा** - परनिंदाकृत्-क्षपको मासोपवासादिक्षपणकारी।

(२) **मात्सर्यं** शिष्यं प्रति - आगमी-शास्त्रार्थोभयकुशलः।

(३) **क्रोधः** - विनयरत्नः - उदायि-नृपमारकः।

(४) **इर्ष्या** - या पूजा अन्यपत्नीः प्रति-कुन्तलदेवी राजपत्नी।

अयं च सङ्क्लेशो दुःखरूपो दुःखफलोऽतस्त्याज्यः। उपदेशसाफल्यं तु चतुर्थादिगुणस्थानारम्भकाणां, विशिष्टगुणस्थानात् पतितभावमुपगतानां वा, न पुनः समधिष्ठितगुणस्थानकानाम्।

अत एव च प्रतिदिवसमपि **सूत्रार्थकरणं** युज्यते। उत्तरोत्तरार्थविशेषप्राप्तेः, अपूर्वज्ञानग्रहणेन **केवलोत्पत्ते**ः श्रवणाच्च। गुणस्थानकपरिणामविशेषप्राप्ते सति न तद्व्याघातः, अत्यन्ताराधनया संक्लेशहानिभावात्। **प्रथमादिव्रतेषु** यथाक्रमं-

जिनधर्मः, सत्यनामा गोष्ठीश्राद्धः सुदर्शनो धर्मानन्द आरोग्यद्विजानां दृष्टान्तानि परि-भावनीयानि। एतेषां **व्रतपरिणामः** धीर उदार गुरुकः, आराधनासाधकत्वेन सज्ज्ञा-नश्रद्धानयुक्तत्वात्, उत्पन्नरुचेर्दोषज्ञानपूर्व-कनिवृत्तिसंभवात्। नान्यथा। व्रतभङ्गं जानन् श्रद्दधानश्च कथमन्यथाऽऽचरति।

"**तुच्छं कार्यं भङ्गे, अभङ्गे नियमतो गुरुकं निर्वाणादिकम्**" इति। इदं परमगुरुवचनम्, अत एव भूरिप्रज्ञात्वेन न लङ्घयति।

“तथा च जीवस्य **स्वाभाविकः** व्रतपरिणामः, अव्रतपरिणामस्तु कर्मजन्य-त्वेन **वैभाविकः**” एवं च तत्त्वतो विचार-णीयम्। व्रतपरिणामे सति एवमपि विचारति यथास्थितं गुणदोषयोरल्प-बहुत्वम्। ततः सम्यक्प्रवर्तनेन निर्जरा-सिद्धेः। न च कर्मणां पूर्वकृतानां दुश्चीर्णानां क्षयमृते मोक्षः। यदा तु सम्यक्सहने न शक्तिस्तदा **विधिना प्रतिकारो**ऽपि कार्यः। फासुयं एसणीयं कीयं पूई मिस्सं अहाकम्मं च जयणाए।

आर्तध्यानाभावे सम्यक् सोढव्य-मन्यथा पूर्वोक्तविधिना प्रतिक्रियाऽपि। भावतो व्रतधर्मे सर्वत्र मातृस्थानं (मायां) वर्जयति। एवं च न आत्मद्रोहः, मातृ-स्थानानासेवनतो गुणस्थानकपरिणामे सति सकलकल्याणा मार्गगामिभावा परिणाम-सुखावहा भवन्ति। महाव्रतानि, **समितयः**- प्रवृत्तिरूपाः, **गुप्तयः** -प्रवृत्तिनिवृत्तिरूपा च समितः सन् नियमाद् गुप्तः, कुशल-वचनोदीरकः पुनः वाचा समितो गुप्तश्च।

पूर्वं गुप्त्यादीनां ज्ञानं ततो निर्व्याघातेन

प्रवृत्तिः। स्वरूपावगमो हेतुः, व्याघात-वर्जिता कार्ये प्रवृत्तिः स्वरूपम्। अनन्तर-योगाश्चानुबन्ध इति। एवं च विशिष्टव्यस-नापत्तावपि भव्यसत्त्वानां चारित्रे विशेष-क्षयोपशमप्राप्तौ सति भवति भावः।

देहस्यासामर्थ्ये पुनः स्वाशयशुद्धेर्न हानिः, न वा वैपरीत्यम्। सुपुरुषस्य चारित्रेऽकार्यानाचरणस्वभावबद्धत्वात्। प्रायो द्रव्यादीनां न विघ्नकृत्त्वं तथाविधलौकिक-क्रियावत्, स्वादुभोजनज्ञवद् वा। एवं च दुष्षमायामपि चारित्रिण असद्ग्रहहीनाः

प्रज्ञापनीयाः श्राद्धाः क्षान्त्यादियुक्ताः। ज्ञानदर्शनयोः सद्भावे चारित्रम्। अतो ज्ञानदर्शनबलाद् न तेषामसद्ग्रहादयः। अत एव स्वाध्यायादीषु शुद्धचरणार्थं यत्नः। एवं च प्रतिदिनं सज्ज्ञानवृद्ध्या गुरुलाघवज्ञानेन कल्याणपरंपरा।

एतदज्ञाने पुनः - असद्ग्रहात्, बाह्यतुच्छयोगरतत्वात्, गुरुकर्मदोषात्, गुरुकुलवासादिरूपप्रधानयोगं परित्यजन्ति। गुरुकुलवासत्यागेन तु शुद्धभिक्षावृत्तिरपि न शस्ता, तथाविधभौतिकदृष्टान्तात्। न चात्र

कोऽपि गुणः, गुरुकुलवासे तु गुरुतर-गुणसद्भावात्।

'**णियमा धम्मस्स मूलं तित्थ-यराणा**' तद्भङ्गे कथं धर्मस्तथा च आचारप्रथमसूत्रेऽपि गुरुकुलवास एवाऽऽ-सेव्यतयोक्तो ज्ञानभाक्त्येन दर्शनचारित्रयोश्च स्थिरतरपरिणामजनकत्वाद् गुरुकुल-वासस्य।

एकाशनत्यागेन उपवासोऽपि न सुन्दरः, एकाशनस्य नित्यत्वाद् अन्यस्य च नैमित्तिकत्वात्। **अहो णिच्चं तवो कम्मं**

इत्यादिसूत्रप्रामाण्याच्च।

एवं च गुरुलाघवज्ञानं भवनिर्वेदात् स्वाध्यायादिसेवनम्।

स्वाध्यायफलम् - गंभीरभावानां ज्ञानम्। तेन च श्रद्धातिशयसंपादनात् चरणरूपसत्क्रियासद्भावः, एवं च नित्यं तत्र पक्षपातः, क्रिया च, ततो विशिष्टकर्मक्षयः सानुबंधः, न चानाचारकारणं कर्म भवति, ततो विशुद्ध्यमानः सन् क्षीणसर्वकर्मा भवति।

एवं चान्यशास्त्रेष्वपि अकरणनियम

उक्तः। स च युक्त एव अकरणनियमः- पापेऽप्रवृत्तिरूपः।

जं अत्थओ अभिण्णं,
अण्णत्था सद्दओ वि तह चेव।
तम्मि पओसो मोहो,
विसेसओ जिणमयठियाणं॥६९३॥

सव्वप्पवायमूलं,
दुवालसंगं जओ समक्खायं।
रयणागरतुल्लं खलु,
तो सव्वं सुंदरं तम्मि॥६९४॥

देशविरतिगुणस्थानकाद् विशिष्टतरः

सर्वविरतिगुणस्थानेऽकरणनियमस्य सद्-भावः। अत एवाशयभेदात् **सर्वत्रैव** गुणस्थानेष्वयमकरण नियमोऽवगन्तव्यो विशेषरूपः। अत एव च न वीतरागाणां गर्ह्यकार्यकरणापत्तिः। एवं चानुदयरूपानु-बन्धव्यवच्छेदोऽपि।

अकरणनियमे संजाते न कदाचि-त्पापे प्रवृत्तिः। एवं भावसंयतानां सुख-परम्परासिद्धिः। गर्ह्यव्यापारबीजभूतकर्म-विलय एवाकरणनियमतः सुखपरम्परा-सिद्धेः। एतस्मिन्नपि काले भावसंयतानां

सिद्धिफलं बाह्यानुष्ठानं ज्ञेयम्। **यतना**- एवं चाज्ञानुसारिणी यतना, धर्मजननी, पालनी तद्वृद्धिकरा एकान्तसुखावहा च। यतनायां वर्तमानो जीवः सम्यक्त्वज्ञानचरणानां श्रद्धाबोधाऽऽसेवनभावेनाऽऽराधकः। द्रव्यादिवैधुर्यलक्षणापदि यतना सम्यग्दर्शनसाधिका।

यतनाया ज्ञानोपायः - इदं सानुबन्धमिदं च निरनुबन्धम् - इत्यादिकं न इन्द्रियगोचरं तत्कथमसर्वज्ञो जानाति य सर्वज्ञवचनाद् गीतार्थ उत्सर्गापवादविज्ञो मन-

आदिभिरुपयुक्तः सन् जानाति, ज्योतिष्कवत्, कुशलवैद्यवद्वा। त्रिविधनिमित्तोपयोगशुद्धितोऽनेषणीयज्ञानं यथा परिशुद्धं भवति तथैतदपि। सूत्र आदरवतो न किमपि दुर्लभम्। यतनाया अभावे पुनः त्रयाणामपि नाराधकः, आज्ञायां श्रद्धानाभावात्।

द्रव्यक्षेत्रकालादिसंगतं भगवताऽनुष्ठानमुक्तम्, भावविशुद्धं सत् फलं निष्पादयति।

नवि किंचि पडिसिद्धं,

नाणुण्णायं जिणवरिंदेहिं।

तित्थयराणं आणा,

कज्जे सच्चेण होयव्वं ॥७७९॥

मणुयत्तं जिणवयणं च,

दुल्लहं भावपरिणए उ।

जह एसा निप्फज्जइ,

तह जइयव्वं पयत्तेण ॥७८०॥

आज्ञाया निष्पत्तिः - बुद्धिमता उत्सर्गापवादज्ञानात्, यत्नात्, सूत्रानुसारत नयनिपुणम्।

दोसा जेण निरुंभंति जेण खिज्जंति पुव्वकम्माईं। **उत्सर्गापवादाः** परस्परम-

पेक्षमाणा उच्चनीचैर्भेदवत्

उत्सर्गः - दव्वादिएहिं जुत्तस्सु-स्सग्गो जदुचियं अणुट्ठाणं।

अपवादः - रहियस्स तमववाओ उचियं चिय परस्स न उ तस्स॥

उपदेशसर्वस्वम्- जह खलु सुद्धो भावो आणाजोगेण साणुबंधोत्ति। जायइ तह जइयव्वं सव्वत्थामेसु दुगमेयं॥७८५॥

यथाऽऽज्ञया बहुकं सिध्यति तथा

यतनीयम्। गतानुगतिकं प्रमादरूपं च नाचरणीयम्।

केषां चारित्रम्? - ये संसार-विरक्ताः, आज्ञायां रक्ताः, यथाशक्त्या निर्जरणार्थं चेष्टन्ते। ये तु **कर्मगुरवः** शक्तौ सत्यामपि निषिद्धमाचरन्ति तेषां विषस्येवापायो ध्रुवम्।

कारणप्रतिसेवा पुनः **भावेण असेवण** त्ति आज्ञायाः शुद्धत्वात्।

अथ च लौकिकलोकोत्तरविरुद्धार्थ-सेवायामपि विगतमायः पश्चात्तापानुगत-

भावः पापक्षयार्थम्, तथाविधचौरवत्, शूलारोपेऽपि न तस्य नाशः। पश्चात्तापेन तत्कर्मणोऽपगमात्।

न च निष्ठुरक्रियारूपत्वात् चारित्रस्यात्र कलौ कथं भवति निर्वाणहेतुः ? इति **वाच्यम्**। आज्ञावतां कलौ न चारित्रमिति व्यामोह एव, भगवता **दुप्पसहंतं चरणं** इति प्रतिपादितत्वात्। आज्ञाबाह्यानां तु जिनकालेऽपि न चारित्रम्। आगमः, श्रुतम्, आज्ञा, धारणा, जीतम्- इति **पञ्चधा प्रमाणम्**। आचरणाऽपि प्रमाणं, अन्यथा

तीर्थंकराशातनाप्रसङ्गात्। आचरणा-लक्षणं तु

असढेण समाइन्नं जं
कत्थइ केणइ असावज्जं।
न निवारियमन्नेहिं य
बहुमयं एयं आयरियम्॥८१३॥

तथा च **जिनवचनप्रतिकूलानुष्ठानेषु** अशुभकर्मविपाकिषु जन्तुषु प्रद्वेषो मत्सरोऽक्षमा च न कार्या। अपि तु '**एषा भवस्थितिः**' इति चिन्तनीयम्। केवलं मार्गनिरतेन तेषां सदा सङ्गस्त्याज्यः।

असति च तथाविधे क्षेत्रे तैः सह शुद्धप्ररूपणा चारित्रपालनस्यानुपघातनेनानुवर्तनीया। स्वस्मिन्बहुमानात् राजव्यसनादिसाहाय्यकारित्वाच्च। **अन्यथा** क्षोभादिभ्य स्वपरोपघातः, आत्मनो लघुता, तेषां बोधिघातकफलः पापबन्धः। तस्माद् द्रव्यतस्तैः सह कार्यमासाद्यारक्तद्विष्टेन तेषामनुवर्तनं कार्यम्। न च बहुमानलक्षणभावात्। तथाविधग्रस्तराजवत्। एवं बहुकुग्रहे जने कुग्रहस्यानुपजीवनेन भावेन धर्मराज्ये शुभः कालो भवति। **आज्ञा**-

योगेनात्मनि रक्षणा नान्यथा।

परिशुद्धाज्ञायोगस्योपायः - तीर्थे विधिना सूत्रार्थग्रहणम्। तीर्थम् - गुरुः सूत्रार्थोभयज्ञः क्रियापरः, अत्यर्थं प्रवचनानुरागी, स्वपरसमयप्रज्ञापकः प्ररूपको वयसा व्रतेन च परिणतः प्राज्ञो हेतुवादपक्षे हेतुतः, आगमवादे चागमतः **सा स्वसमयप्ररूपणा।** अन्यथा सिद्धान्तविराधकः।

एतादृशगुरोः **सकाशात्** सूत्रार्थयोर्विशुद्धिः, ततोऽविकला ज्ञानादयः शुद्धाश्च।

सुत्ता अत्थे जत्तो

अहिगयरो णवरि होइ कायव्वो।

एत्तो उभयविसुद्धि त्ति

मूयगं केवलं सुत्तं॥८५५॥

विधिः - यथा ललितविस्तरायां मण्डली, निषद्या, अक्षाः, कृतिकर्म, कायोत्सर्गः, ज्येष्ठवन्दनम्, उपयोगः, संवेगः, प्रश्नोत्तरम्, सङ्गतार्थः।

चतुर्धा सूत्रपदार्थादिः - पदार्थादिभिश्चतुर्भिः संपूर्णसूत्रावगमः, अन्यथा विपर्यासेनानिष्टफलापत्तेः।

पदार्थः - दर्शनमात्रम्, इष्टानिष्टप्राप्ति-परिहाराऽक्षमम्।

वाक्यार्थः - शत्रुवेषभेददर्शनतुल्यम्, अयमप्यक्षमम्।

महावाक्यार्थः - बालाबलादिभि-स्तुल्यम्, जिज्ञासितार्थसिद्धिः।

ऐदम्पर्यम् - एवं शुद्धः अधिकारी प्रष्टव्यः। नान्यः।

न हिंस्यात्सर्वभूतानि।

पदार्थः - प्रसिद्धः - मनआदिभिः सर्वजीवानां बाधा न कुर्यात्।

वाक्यार्थः - आरम्भप्रमादिनां चैत्य-गृहलोचाकरणं प्राप्तम्। इतो हिंसाकरणं परपीडाया अनुगमात् - चालनारूपो वाक्यार्थः।

महावाक्यार्थः - अविधिकरण आज्ञाविराधनया ततो दुष्टमेव, तस्माद् विधिना यतितव्यम्। चालनाया प्रत्य-वस्थानम् - उत्तरम्। एवं विधिना क्रियमाणेऽहिंसा अनुबन्धभावात् परमार्था।

ऐदम्पर्यम् - धर्मे तु आज्ञैव श्रेष्ठा-इति।

सूत्रकृताङ्गे सूत्रे तु

जे उ दाणं पसंसंति
वहमिच्छंति पाणिणं।
जे य णं पडिसेहंति
वित्तिच्छेयं कुणंति ते॥

पदार्थः - द्वावपि दान-प्रशंसानिषेधौ पापौ शस्त्रादिरूपदानेन हिंसाभावाद्, निषेधे सति च वृत्तिव्यवच्छेदसंभवाच्च।

वाक्यार्थः - एवं दानादिगोचर-देशनाया व्यवच्छेदः प्राप्तः। स च न युक्तः सर्वधर्मशास्त्रेषु चतुर्विधतयोक्तत्वात्। ततो दानविधानमिदं निषेधश्च विशेषविषयभागेन द्रष्टव्यः।

महावाक्यार्थः - आगमोक्तदान-निषेधदेशनायां न दोषः। तत्र **दानविधिः** - 'णायागयाणं कप्पणिज्जाणं, अन्नपा-णाईणं देशकालसद्धासक्कारकमजुयं आया-णुग्गहबुद्धीए संजमाणं दाणं' तथा समणं माहणं वा फासुएणं एसणिज्जेणं एगंतसो णिज्जरा। अफासुएणं अणेसणिज्जेणं बहुआ णिज्जरा अप्पे पावे कम्मे अपडिहय-पावकम्माणं उ एसणिज्जेणं अणेसिज्जेणं वा एगंतसो पावे कम्मे। तथा अयं विधि-र्मोक्षार्थे दाने, **अनुकम्पादानं** तु न कुत्रापि

निषिद्धम्। संथरणंमि अशुद्धं दोण्हवि गिण्हंतदेंतयाणऽहियं। पात्रे दीनादिवर्गे च दानं विधिवदिष्यते। आगमबाधया दानविधिप्रतिषेधे दोषाः।

ऐदम्पर्यम् - आगमबाधादोषस्तथा दोषाभावेनागमाबाधया गुणहेतुतो मोक्ष-कारणम्।

एवं प्रतिसूत्रं व्याख्येयम्। अन्यथा-ऽन्यतरगमनाद् दृष्टेष्टविरोधात्। अनभि-निवेशाद् आगमार्थः श्रुतं भवति, न तु चिन्ताभावनारूपम्।

श्रुतज्ञानम् - वाक्यार्थमात्रगोचरम्, मिथ्याभिनिवेशरहितम्, कोष्ठबीजवत्।

चिन्ताज्ञानम् - महावाक्यार्थजात-मतिसूक्ष्मसुयुक्तिरूपचिन्तायुक्तम्।

भावनाज्ञानम् - ऐदम्पर्यगतं विध्यादौ उच्चैर्यत्नवत्, सद्रत्नदीप्तितुल्यम्। एवं नियमतो ज्ञानमाज्ञायोगः, ज्ञानी च निश्चयेन बहुप्रतिबन्धयुतमपि इष्टं कार्यं साधयति, कांश्चित्सत्त्वान् मार्गे योजयति, बीजाधानं च करोति। अतः जिनवचनमप्रमादसारम्। गंभीरमपि जिनवचनं दुष्करमपि साध्यम्,

अप्रमादवतो राधावेधवद् नान्यथासिद्धिः। यथोत्तरं प्रधानम्।

अन्ये वदन्ति - त्रिविधमनुष्ठानम्

(१) सततम् (२) विषय (३) भाव-अभ्यासात्।

(१) सतताभ्यासः - नित्यमेवोपादेयत्वेन लोकोत्तरगुणप्राप्तिहेतुः। मातापितादिविनयवृत्तिः।

(२) विषयाभ्यासः - मोक्षामार्गस्वामिविषय अर्हति पूजादिकरणस्य अभ्यासः

(३) भावाभ्यासः - भवादुद्विग्नस्य सम्यग्दर्शनादिभावानामभ्यासः। अत्र निश्चयनयेनाद्यद्विकं न युक्तिसहम्, विषयेन भावेन च परिहीणत्वात्। अनुष्ठानस्य परमार्थोपयोगरूपत्वाद् भावस्य। व्यवहारतः पुनः अपुनर्बन्धकादिषु युज्यत एव।

भावाभ्यासः - अत्यन्ततीव्रभावः, कामं निर्वेदः, संवेगः। एवं च मोक्षानुकूलभावसङ्गतमेव त्रयमपि अनुष्ठानमाज्ञानुकूलाचरणमेव। अपुनर्बन्धकादीनामेव भावाद् नान्येषामतिचारादिपरिहारेण शुद्धयोगेषु

वर्तनं प्रयत्नश्च। स च शुद्धयोगः कल्याण-मित्रादियोगात्।

(१) भक्तिनिर्भरमानसैः सिद्धान्तज्ञायकाः सेवितव्याः।

(२) आत्महितवचनं तेषां नियमात् श्रोतव्यम्।

(३) यथाशक्ति दानं देयम्।

(४) परपीडा न कर्तव्या।

(५) स्त्रीगोचरः सङ्कल्पो न कर्तव्यः।

(६) भवस्वरूपं भावनीयम्।

(७) लोकोत्तरभावानुगताः पूज्या मान्याः।

(८) जीवलोके न केऽपि परिभवितव्याः।

(९) अनुशीलनीयो विशिष्टलोका-चारः।

(१०) न निन्दनीयाः केचन।

(११) कर्तव्यो गुणानुरागः।

(१२) न कार्यः कुशीलसंसर्गः।

(१३) वर्जनीयाः क्रोधादयः।

(१४) वर्जनीयः सर्वानर्थमूलः प्रमादः।

इति

अयमुपदेशपदसिद्धान्तात्

समुद्धृत्योक्तः।

यदुपक्रियते सत्सु
जीवन्मुक्तस्य दर्शनात्।
कृतस्तत्सन्निबद्धानां
परैरपि परिश्रमैः?॥

- વિમુક્ત્યુપનિષદ્

Don't Miss it.

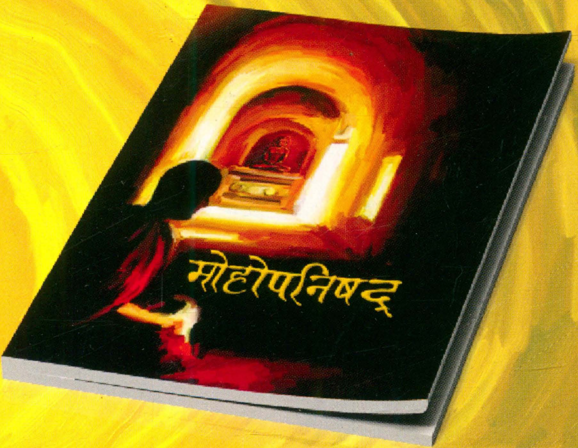

मूलकाराः

महो. श्रीयशोविजयगणिवराः

वृत्तिकाराः

आ. श्रीकल्याणबोधिसूरयः

સુકૃત સહયોગી

શ્રી પ્રેમવર્ધક દેવાસ શ્વે.
મૂર્તિ. જૈન સંઘ
દેવાસ, અહમદાવાદ

જ્ઞાનનિધિના સદ્‌વ્યયની
ભૂરી ભૂરી અનુમોદના

૧૮૬